

הרב הנזיר על מעמד האשה

א. על "הקובץ"

בפתח מחברת, הנושאת את הכותרת "קובץ ביאורי הלכות ומצוות שונות, מחשבות והשערות, וגם איזה מאמרים" (להלן: "הקובץ"), כותב הרב הנזיר (ה"ר דוד כהן) "הקדמה" בלשון זו:

במחברת הזאת כתובים מעט מהדברים הרבים והפוריים שחידשתי בבית מדרש ההלכה בשנת תרס"ה; רובי החידושים, שאמנם ראויים היו להיכתב, נשארו קבורים בלבבי. לכל הדברים האלה אין אני נותן כל ערך אמיתי ומדעי. יוצא מן הכלל המאמר "רב", שבו התאמצתי לתת דעות מסוימות וקבועות. מלבד המאמר, כלומר, הפרק הרביעי של המאמר הזה, שרק נרשם התרמין¹ הראשון שלו, ועוד טרם ייכתב כולו, עוד מחכה פרק חמישי "במשפטי בעלי-החיים", שבו תבואר שיטה שלמה במשפטי הבעלי-חיים, וביאורים חדשים לחוקי השחיטה, הטרפות ועוד.

כל הדברים הכתובים במחברת הזאת מקוצרים מאוד.² מדברים אלו יוצא, ש"הקובץ" מכיל הגיגים הלכתיים ורעיוניים מתקופת לימודיו של הרב הנזיר בישיבות השונות (ישיבת ר' ישראל מאיר הכהן מראדין, "החפץ-חיים"; וישיבות וולוז'ין וסלובודקה), ורעיונותיו התרקמו והתגבשו ערב המהפכה הרוסית (1905).³ לא מן הנמנע, שהגיגי "הקובץ" נכתבו ותועדו מאוחר יותר, כדרך שנהג בה הרב הנזיר גם בחיבורים אחרים.

המחברת משקפת אפוא את ימי בחרותו של הנזיר. בימים אלו עדיין לא התגבשה תיאוריית ההגיון העברי השמעי, שעתידה לימים למלא את יישותו ויצירותיו. אף הליכותיו והנהגותיו המיוחדות והסגפניות של הנזיר עדיין אינן נחשפות בבשלותן ובמלואן בשלב מוקדם זה.⁴ אולם דרכו

1. הגדרה או מושג.

2. הדף השני של "הקובץ". המחברת איננה ממוספרת וחלקים ממנה אינם כתובים כלל. המחברת מצוייה כיום בידי הרב שאר ישוב כהן, ואני מודה לו על רשותו לפרסום חלקים מתוכה.

3. ראה: H. Lifshitz, "Cohen David", *Encyclopedia Judaica*, Vol. 17 (Supplement), col. 211

4. על דרכו ההנהגתית הלא-שגריתית של הרב הנזיר ראה: ד' שוורץ, "דמותו וקווי-אישיותו של מיסטיקן יהודי בדורנו (על יומנו המיסטי של 'הרב הנזיר')", תרביץ סא (תשנ"ב),

המתודית העקיבה, שתאפיין את מכלול הגותו בעתיד, מתגלה כבר מתוך חיבור הביכורים, "הקובץ", העומד לפנינו. לפי דרך זו, המקורות התנאיים והמדרשיים, הגם שהם פזורים ופרטניים, משקפים שיטה משפטית ורעיונית, ובמידה מסויימת - אף שיטה לוגית במובן הרחב של המושג. תופעה זו מעניינת כשלעצמה: הנזיר הוא בן-ישיבה, המצוי בין כותלי הישיבות הגדולות והוותיקות, וממזג לימוד ישיבתי עם מחקר אוטוידקטי בסגנון אקדמי, כפי שהתפתח בסמינרים התאולוגיים שבברסלוי ובבודפשט. אפיון זה, שהיה מנת-חלקם של תלמידים לא-מעטים באותה תקופה, עתיד להמשיך וללוות את הנזיר במשך כל ימי חייו.

במאמר זה ברצוני להביא ולנתח פסקאות אחדות מתוך "הקובץ", בעיקר פסקאות הדנות במעמד האשה ובנישואין כערך במסגרת משפטית ורעיונית. דומה, כי גישתו של הנזיר על-אודות מעמד האשה איננה רווחת ושגורה ברקע המקום והזמן שבהם נכתבים דבריו, והיא ראויה לעיון ולדיון. לגישה זו מוקדש הדיון הנוכחי.

3. על ערך השיטה בחקר התלמוד

בקובץ שלפנינו, הרב הנזיר מנסה למצוא שיטה קוהרנטית בדבריו של רב.⁵ בנסיון זה נכרכות הלכה ואגדה כאחד, והנזיר מעצב את גישתו של רב מתוך הרעיון המופשט-הפילוסופי והחוק המעשי גם יחד. לימים, יתנסח עיקרון זה כרעיון האחדות הכוללת, שלפיה התחומים השונים של היצירה היהודית (הלכה, מוסר, פילוסופיה וקבלה) הם ביטוי ליסוד אחדותי משותף.⁶ כיצד משתלבות הלכה ופילוסופיה זו בזו נביט בדוגמה שהרב הנזיר נוקט בה: רב קובע כי הולכין בממון אחר הרוב.⁷ הרב הנזיר מבאר:

עמ' 139-142; הנ"ל, "הרב הנזיר על רפואה ורופאים", קורות ט (תשנ"ב), עמ' 384-394. למעשה, נטיות אלו מופיעות בצורה גרעינית כבר בתקופה מוקדמת זו. ראה להלן סביב הערה 33, שם מובאת טענת הנזיר, שדרכה של תורה היא דרך הפרישות והסגפנות. אולם אין הנטיות הפרישותיות מתגלות עדיין בכל הקשור לאישה ולמעמדה. וראה להלן סביב הערה 14.

5. לדרכו המיוחדת של רב בהנהגה ובהכרעות המשפטיות ראה: א"א אורבך, החלכה מקורותיה והתפתחותה, גבעתיים 1984, עמ' 192-197, ובביבליוגרפיה שבהערות שם.

6. על כך ראה: ד' שוורץ, "הייתכן הגיון עברי מיוחד כהגיון לאומי?" - קטעים חדשים על תורת ההגיון משל הרב הנזיר", דעת 27 (תשנ"א), עמ' 91-93. בכך כידוע הושפע הנזיר מהראי"ה קוק, שהטעים את רעיון אחדות ההפכים בפסקאות רבות ב"אורות הקודש". השווה: הנ"ל, "עריכה מול יצירה (עוד על עריכת 'אורות הקודש' לרב קוק)", דעת 24 (תש"ן), עמ' 89.

7. בבא קמא מו, ב ומקבילות.

רב משמיע לנו את התורה הגדולה שנודעה לנו במדה מרובה בימים האחרונים, לאמר, המעשים, מעשיו הפרטיים של כל איש ואיש, נולדים לא על ברכי רצונו הפרטי, כי אם על ברכי התנאים הכוללים העולמיים; התנאים הכוללים העולמיים נולדים לא במקרה, כי אם על ברכי התנאים הראשונים הקודמים להם. התורה הזאת תגיד לנו את המובן האמיתי של חוק הרוב. אם נדון באיש פרטי ונחקור: מה האיש? מה מעשיו? ואמרנו כדברים האלה: הרוב כזה וכזה הוא, מעשיו - כאלה וכאלה; מדוע ולמה? - כי התנאים הכוללים והעולמיים מחייבים אותו. ואם כן, אותם התנאים יחייבו גם את האינדיבידואל הזה להיות איש כזה ולעשות מעשים כאלו. הולכים אחר הרוב. את המובן הזה לחוק הרוב יתן אך רב.⁸

מכאן, שרב גוזר עקרון משפטי ("הולכים בממון אחר הרוב") מתוך תפיסה דטרמיניסטית, הטוענת כי מעשי היחיד מעוצבים על-ידי חוקים מקדימים. תפיסה זו מעניקה תוקף לפסיקה ולהכרעה על-פי הרוב בדיני ממונות. לפנינו אפוא עיקרון משפטי מובהק, הנגזר מתפיסה אנתרופולוגית ופילוסופית-עיונית על טבעו של המין האנושי. לפי דרכו של הנזיר, שיטתו של רב מתמצה בשורה של עקרונות שכאלו. למשל: רלאטיביזם של הערכים המוסריים והמשפטיים (כגון טיהור שרץ בק"ן טעמים) ואסתטיקה כגורם מרכזי בעיצוב התפיסה המשפטית והדתית כאחד (כגון "אסור לאדם שיקדש אשה עד שיראנה").

פירוט העקרונות ויישומם מופיע בפרקי "הקובץ" המובאים להלן. במסגרת ניסוח עקרונות גישתו של רב, הנזיר נדרש לשאלת מעמד האשה ולטיב קשר הנישואין. אכן בדיונו, קושר הוא את שתי הסוגיות הללו זו בזו. בשורות הבאות נעיר הערות אחדות על מעמד האישה לפי העקרונות הנזכרים בדבריו של רב, ומתוך פרשנותו של הרב הנזיר.

ג. מעמד האישה

עיסוקו של הנזיר במעמד האישה לאור מקורות היהדות איננו יורד לפרטי פרטים. הוא לא עוסק במעמד המשפטי המיוחד של האשה (למשל: אשה פסולה לעדות - חוץ מאיסורים - ולדון, איננה נכללת בחיוב מצוות רבות, וכדומה). עניינו מתמקד בהערכה כוללנית ונורמטיבית של האשה. הנזיר מודע לכך, שלרוב, מעמד האשה ביהדות איננו מנותק ממעמדה בעולם התרבותי הכללי. קביעה זו יפה לעידן המזרח הקדום, כשם שהיא יפה לתקופה שבה נכתבים הדברים, לאמר, העשור הראשון של המאה הנוכחית.⁹

8. מתוך "הקובץ" (בכת"י), "חומר לשיטת 'רב' בתלמוד", חלק ג.

9. דברינו מסתמכים על פיסקאות "הקובץ" המובאות להלן בסעיף ג של המאמר. הדיון

הקריטריון למעמד האשה הוא טלאולוגי במובהק, ועניינו עצם השאלה "מה תכליתה של האשה"; לאמור, מה מטרתה ומה התפקיד שהיא ממלאת בהוויתה. בתקופה העתיקה, היתה התשובה לכך, כלשון 'הנזיר', "להיות נקבה". אפליית האשה ומעמדה הבזוי התבטאו בכל תחומי החיים והפעילות האנושית: היא קניינו המוחלט של האב או הבעל. גישה זו - מודה הנזיר - "נמצא[ת] גם בחוגי העברים". בהמשך, עם ההתפתחות התרבותית של המין האנושי, השיבו לשאלת תכלית האשה תשובה משמעותית יותר מקודמתה: המשכת המין, העמדת צאצאים.¹⁰ הנזיר מודה כי יעד שכזה, "עודנו לא רחוק ממצב האשה הקדום". בתקופה המודרנית, עם התפתחותו האינטלקטואלית והמדעית של האדם, נעלמה השאלה "כמעט" (כלשון הנזיר) לחלוטין, מתוך חתירה לשוויון בין המינים. מעניין, שהנזיר מאפיין את התפתחות המין האנושי ביחס לשאלת מעמד האשה. שאלה זו משקפת את עצם הקידמה הנורמאטיבית, ועם-ישראל איננו נפקד מקידמה זו.¹¹

ואולם, עצם דיונו של הרב הנזיר מלמד, שהביטוי בו נקט, שמעמד האשה הוא "כמעט" שוויוני, משקף לדידו כראוי את טיב היחס לאשה ביהדות של תחילת המאה. הרב הנזיר שואל אף הוא: "תעודתה [של האשה] - למה היא" ו"ועוד: "למה נבראה"; והוא אכן מתייחס בכובד-ראש לשאלות אלו.

המפתח לתשובתו של הנזיר נעוץ במונח מקורי, שפיתח מתוך בסיס משפטי דווקא: "פיוטיות". במסכת על הקניינים, המופיעה ב"קובץ" הנדון, הנזיר קובע שני סוגים של קניינים:
א. קניין משפטי רגיל, שלפיו חפץ נקנה באופן שרירותי לפי אופני הקניין;

הנוכחי מבוסס על פיסקה ב מתוך "חומר לשיטת 'רב' בתלמוד". השווה עוד: G. F. Moore, *Judaism in the First Centuries of the Christian Era*, [1930], II. Schocken, New York 1971, pp. 126-127

יש עוד לציין, שכול נטייה לכוללנות מקפחת את התהליכים הממשיים. גם בשאלת מעמד האשה היו מעלות ומורדות, ואלו עניין למחקר בפני עצמו. ראה למשל: י' גילת, "הדרשה וקריאת התורה בבית-הכנסת בשבת", פרקים בהשתלשלות ההלכה, רמת-גן תשנ"ב, עמ' 358. והשווה: ז' פלק, ערכי משפט ויהדות, ירושלים תש"ם, עמ' 109-110.
10. על גישות מעין אלו בימי הביניים, ראה: ש' שחר, "המעמד הרביעי - האשה בחברת ימי הביניים", תל אביב תשמ"ג, עמ' 66-71.

11. דרך אגב יש לציין, שהמגמה המדגישה את שוויון האיש והאשה נתנה את אותותיה בחיבורים רבים בני-זמננו, למרות שעל-פירוב שוויון זה היה צורני בלבד. כאן אנקוט בשתי דוגמאות אקראיות בלבד: ש' אשכנזי, האשה באספקלרית היהדות, תל-אביב תשמ"מ [תשי"ג], א, עמ' יז-כז; הרב צ"י קוק, "כוחה של האשה בסדר המין האנושי-יהודי", האשה וחינוכה (בעריכת ב"צ רוזנפלד), כפר-סבא תשמ"מ, עמ' 55.

ב. "קניין פיוטי", המוגדר כקניין, שבו "נפש איש ורוחו תשפכנה על דבר, דעתו תיסמך עליו, והדבר ייעשה לחלק מ'עצמותו המתפשטת'". קניין זה, מציין מעין מעורבות אישית של הבעלים על רכושו.

המונח "פיוטי" משמעו, לפי תפיסתו של הנזיר, התקשרות פרסונאלית בין שני גורמים, התקשרות שיש לה ערך אסתטי. על כן, הפעולה המעשית (משיכה, הגבהה וכדומה) של הקניין, היא בגדר גמר הקניין. הרב הנזיר כותב:

נפש האדם תקשר אל נכסים גם במחשבה בעלמא, בלי מעשה ופעולה, המעוררת את הקשור, או יוצאת ממנו, והא שבאמירה וראיה לחוד לא קניא הוא, בשביל שחסרים מעשים בדעת האדם, כי דבורו ומעש[ו] עוד טרם יגמר כלו עתה, לא תסמך דעתו, ודמיא מנקודת השקפה אחת לדבר שלא בא לעולם.¹²

אשר לקניין אשה, הנזיר מוסיף להתקשרות הקניינית משמעות אסתטית ומוסרית: הפיוטיות היא בגדר קשר מזוכך, שיש בו יופי פנימי.¹³ מכאן, הקורא מבין מדוע כרך הנזיר את שאלת תכלית האשה מחד גיסא, והנישואין מאידך בהדי הדדי. מטרת קשר הנישואין, מלבד פונקציות

12. מסכת על הקניינים, ה (כת"י). ראוי להביא עוד את דבריו של הנזיר על בכלל "וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה" (גיטין יט, א):

התלמוד יגיד לנו כח הנפש, והוא, כי לא "תוכל" להכיר ולהחליט דבר במלא מובן המלה, טרם יגע בו בה-בעת למעשה. הוא לא יאמין בשקרות דעתו, יאמר כי הכיר והחליט, אבל בבוא הדבר לפועל, הוא גם הוא יראה כי דעתו תשנה ברב אם במעט (שם).

לפי עיקרון זה, הנזיר מבאר את המאמר "האומר אין לו אלא תורה - אפילו תורה אין לו" (יבמות קט, ב):

כונתם כבירה, לאמר, כיון שאין נוגעים למעשים, דעתו לא תוכל לתת תורה שלמה ומשוכללה. כל מי שלא למד הלכה, לא טעם טעם חכמה מימיו. החכמה - המחשבות הנכונות והמוחלטיות לא תהיינה, אם לא תגענה למעשה ופועל; בחוקרנו את החיים וחזיונו, מכשוליו ותקונו, שזה הוא נשוא האגדה, נוציא החלטות מסוימות, שיבואו תחת דגל שם החכמה, אבל לא - החכמה הטהורה והברורה, כי אין אנו מתנהגים, או כל הפחות, מתאמצים להתנהג על פיהו בקרבנו אל המעשים והשקפותינו תש[ו]ת[ו]ינה (שם).

אכן, לפי פסקאות אלו ניכרת חשיבותו של המעשה. אולם כוונתנו של הנזיר הייתה דווקא להציג את הקשר הנפשי האינטימי בין אדם לקניינו. לעומת זאת, המעשה הוא בבחינת גמר הקניין ולא עצם הקניין.

13. לניסיון של בחינה רעיונית למושג "קנין אשה" ראה: S. Belkin, In His Image, The Jewish Philosophy of Man as Expressed in Rabbinic Tradition, London - New York - Toronto 1960, pp. 183-184

המין והרבייה (שתי הסיבות הראשונות במאמר על שיטת רב, סעיף ב, ב), היא אסתטית ומוסרית, כלשונו: "פיוט, הוד והדר". במקביל, תכליתה של האשה היא להביא יופי וזוך לעולם. בתור שכזו, האשה, בעצם הווייתה, היא "מלאך היופי, הפיוט, השירה וההוד" (שם).

ניסוחים אלו תואמים ואף מטרימים את ההסברים המסורתיים למעמד האשה, שהעוקץ האפולוגטי איננו מיטשטש בהם. נדמה אפוא, שהחשיבות של חיבורו המוקדם של הנזיר לא תימצא בהסבר האחרון והמסכם, אלא דווקא בנקודת-המוצא שלו. פתיחתו של הנזיר, המכירה בהשפעה התרבותית על עיצוב מעמד האשה ביהדות, והמציגה את צעדי הקידמה בהתאם ליחס מעמד האשה, היא בגדר גישה לא רווחת ושגרתית בראי ההגות היהודית. גם הקריאה הגלוייה לביטול אפליית האשה בסגנונו של הרב הנזיר, כפי שהיא מופיעה בפיסקה האחרונה המובאת להלן, איננה רווחת.

ככל שידי מגעת בהכרת כתבי הרב הנזיר, הנדפסים והמצויים בכתבי יד, לא המשיך הרב הנזיר לעסוק באופן מעמיק בשאלת מעמד האשה. אנו יכולים להשתעשע במתן סיבות לתופעה זו: האם עניינים שנראו חשובים יותר הסיטו את תשומת-הלב מכך, או שמא חזר בו הרב הנזיר באשר לפתיחות שסבר למצוא בדורנו בשאלה זו על כל פנים, העובדה, שהרב הנזיר שמר על הקובץ עד סוף ימיו מלמדת, שהוא ראה חשיבות בעצם העיסוק בשאלה, ואולי בכך נעוצה תרומתו לנושא.

בהקשר לכך יש לציין, כי לימים הנהיג הרב הנזיר עצמו בנתיבות פרישות וסגפנות קיצונית. הגישה הפתוחה למעמד האישה הלכה וניטשטשה, וכדרכם של נזירים ופרושים אף הנזיר צייר בחזיונותיו ובהגיו תמונה דמונולוגית של האישה. נתבונן בפיסקה שנכתבה בפינקסי יומנו האינטימי של הרב הנזיר, 'מגילת סתרים', כחמש עשרה שנים לאחר כתיבת 'הקובץ' (תר"פ):

המלאכים הקדושים הנם ודאי דמיונים, הנדמים לחוזים, כשם שלצד אחר, רוחין ושדין, לילית, נעמה, אגרת בת מחלת, הנן ציורים ותמונות, העולות בלילה בחלום, תמונות נשים נעימות המחלות את הגוף ומושבו... רחמנא לישזבן.¹⁴

בתקופה זו הוא מוסיף וכותב: 'גם את הצורות המגוננות, הנשים, הנני בורח כמפני גחלי אש'.¹⁵ התבטאות זו באה כייאוש על כך שהנזיר איננו זוכה לנבואה, כדבריו בסוף הפיסקה: 'אין הרוח עלי'. השינוי בתפיסת מעמד האשה בא ללא ספק כתוצאה מהחלטת הנזיר להקדיש את ימיו

14. נדעס במאמרי 'החידושים הרעיוניים שב"זכרונות הרב הנזיר"', יונתי בחגוי הסלע [ספר זכרון לרבנית שרה כהן], ירושלים תשמ"ז, עמ' 214. והשווה עוד: 'דמותו וקווי אישיותו...' (לעיל, הערה 4), עמ' 142.

15. 'החידושים הרעיוניים...', עמ' 218.

לחתירה בלתי-נלאית לנבואה, כפי שמלמד יומנו האישי.¹⁶ הנזיר היה מושרש בהגות היהודית השכלתנית בימי-הביניים מחד גיסא ובהגות הקבלית מאידך הכוללת דרכים סגפניות כמו שנהגו בתסידות אשכנז למשל. ממקורות אלו שאב השראה מכריעה להגותו העצמית, ואף ידע שהנבואה בנוסחה השכלתני והמיסטי כאחד כרוכה בפרישות מינית מפליגה.¹⁷

מכאן ברור שהגישה המובעת ב'קובץ' איננה מאפיינת את דמותו המגובשת של הרב הנזיר. עם זאת דומה, שהחומר שב'קובץ' חשוב הוא להבנת הקורבן שתובעת הדרך הפרישותית-הקיצונית מההולכים בה. זאת ועוד: גישתו המיוחדת של הרב הנזיר ניכרת גם במקום שחזר בו או ששינה את דרכו לאחר מכן. וודאי, החזון המובא ב'קובץ' בדבר השוויוניות העתידנית של האיש והאישה הוא ללא ספק פנינה בספרות הרבנית בדורנו. הנזיר צופה עידן חדש, 'היסטוריה ארוכה חדשה, שתשווה חיי האשה לחיי האישי'.¹⁸ תזיון זה רואה את השוויון בין המינים כעידן חדש ('היסטוריה חדשה'), ושוב אנו חוזרים לעיקרון שעסקנו בו קודם, אשר לפיו התרבות נישפטת לפי היחס למעמד האישה.

ד. פרקים אחדים מתוך "הקובץ"

במסגרת זו, נביא פרקים נבחרים ופיסקאות אחדות מתוך חיבור הנעורים של הנזיר. המאמר המרכזי שבקובץ עוסק בשיטתו של רב. הנזיר מציג בפתח המחברת תוכן עניינים מפורט של המאמר כדלהלן:

לקורא - לא איברי עלמא אלא לדוד; שיטת קאנט וניטשה - אין מעשין אלא לפסולות; שיטה חדשה - נישואין 'רק' לשם היופי - הולכין בממון אחר הרוב, ויש ברירה; שיטה ידועה - פקטורים כלליים למעשים פרטיים - פשוט נבילתא בשוק ואל תצטרך לבריות - שיטה ידועה - העבודה - לאדם הראשון נאסר בשר; שיטה צעירה, נוסדה בלונדון בחצי המאה התשיעית, במשפטי בעלי-חיים.

מתוך מאמר זה נביא פתיחה, שני פרקים ראשונים ואפילוג. לאחר מכן, נביא שלוש פיסקאות (א, ז, ח) מתוך מסכת על הקניינים, המכונה בתוכן-

16. השווה: 'דמותו וקווי אישיותו...', עמ' 143-158.

17. ראה למשל רמב"ם, מורה נבוכים ב, לו. השווה: ד' שורץ, 'המתח בין המוסר המתון למוסר הסגפני בפילוסופיה היהודית בימי-הביניים', בין דת למוסר (בעריכת ד' סטטמן וא' שאי), רמת-גן תשנ"ד, עמ' 185-208. על הקבלה הנבואית ראה: מ' אידל, החוויה המיסטית אצל אברהם אבולעפיה, ירושלים תשמ"ח, עמ' 160 ועוד. על יחסו של הנזיר לקבלה הנבואית ראה 'דמותו וקווי אישיותו...', שם. בסוגיה זו ארחיב במאמר שיתפרסם אי"ה בספר חיובל לכבוד פרופ' ע' רקמן.

18. נדפס כפיסקה האחרונה באסופה שלהלן.

העניינים בפשטות "קניינים". נחתום בפיסקה המכילה הגיגים כלליים על ההבדלים בין איש לאשה, פיסקה, שניכר בה במיוחד שהיא כתיבה ראשונית, שאיננה מושלמת ומגובשת.

אשר לנוסח: הוספות שבסוגריים מעוגלות הן של הרב הנזיר, והוספות בסוגריים מרובעות הן שלי. כדרכי, הפכתי כתיב חסר למלא, והתאמתי את הכתיב הלועזי לנהוג כיום, כגון: אנליז - אנליזה, סוציאולוגיה - סוציולוגיה וכדומה.

והרי פרקים אחדים מתוך המחברת המכונה: "קובץ ביאורי הלכות ומצוות שונות, מחשבות והשערות, וגם איזה מאמרים", פרי עטו של הרב הנזיר:

[1] מתוך "חומר לשיטת 'ר'ב' בתלמוד"

לקורא

לוקח אני לי את הרשות להגיד, כי התנא האחרון הזה, ר' אבא אריכא, המקודש והנערץ לבני דורו כרבינו יהודה הנשיא בשעתו להקרא בשם הסתמי 'ר'ב', 'רבן של כל בני הגולה', סלל לו דרך חדשה בתלמוד ויצר, בכלל, שיטה, ורוח חדשה בישראל.

כמובן, לא אובה גם אני להאמין, כי באורי לדעותי שאיחסם לו ולשיטתו הם כנים במלוא מובן המלה, אך בכלל אני רק מראה כי כזאת וכזאת יוכלו להביע מאמריו.

רוחו של אדם תשפך בשיתו לפני א'לוהיו], מתפילותינו ובקשותינו נלמד ונכיר מחשבותיו, הגיוניו ודרכי לבו. במסכת ברכות תערך מערכת התפילות של התנאים והאמוראים ובהם תפילת רב, שתאמר עתה בכל "שבת מברכים", המיוחדת והנשאת מאחיותיה האחרות.¹⁹ כל התפילות מוקדשות לפרטים, חסידות, וכו' וכו', ותפילתו - ל"חיים ארוכים של שלום וטובה, של חילוץ עצמות", כלומר: מבין הוא חיים ארציים נעלים, שמיימים, ושואף להם... בכלל, שיטה חדשה ונאורית מתבצצת ויוצאת מבין תפילתו זו.

כבר העירו, כי ייחסו לרב אופן מיוחד ואי-טבעי ומתאים לרוח הלימוד בימיו בתלמוד, וגם רב בעצמו הכיר את זאת, ולזה נפגוש "כד ניים ושכיב רב אמר להאי שמעתאי",²⁰ "שתיק רב",²¹ ועוד. רב כהנא ורב אסי לגמריה דרב הוו צריכי, לסבריה לא הוו צריכי (סנהדרין לו ע"ב). אי אפשר הדבר כי תלמידיו לא יצטרכו לסברות רבים, אם בכלל לא התנגדו והתאימו לשיטתו בסברא.

19. ברכות טז, ב.

20. יבמות כד, ב; צא, א; בבא קמא מז, ב ועוד.

21. סוכה ז, א; ביצה ו, א, לו, ב ועוד.

אמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות, אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.²² איש המתבונן אל חוקי ומשפטי הדת, מכניס²³ בה השקפותיו ודעותיו ומקיים ברוח זה, יוכל להיות כי שלא לשמה הוא, לא לשם שמה, טעמה ורוחה האמיתיים הוא עוסק. התורה, התורה לא תכוין לפילפוליו. ובכל זאת יעסוק, אף יגש הלאה. לרב, היוצר חדשות, נאה להגיד מאמר זה.

[א]

אמר רב: לא איברי עלמא אלא לדוד, ושמואל אמר - למשה.²⁴ אמר רב: אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר שרץ בק"ן טעמים.²⁵ אמר רב: כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה, הותרה לו.²⁶

היו ימים, שאנחנו האמנו בשכלנו ובמשפטי לבנו, ונחרץ משפטים מוחלטים, לאמור: זה טוב וזה רע באמת, זאת אמת וזאת שקר במוחלטיות. אם השרץ טמא לאדם בטעמים אמיתיים, איך יוכל להיות טהור? אם העבירה עבירה לאדם במובן מוחלטי, איך תותר?

רב מביע לנו את התורה, שנודעה לנו במידה מרובה בימים האחרונים מפי קאנט, ניטשה ועוד, כי אין שרץ מוחלט; השרץ יוכל להיות טמא וגם טהור; העבירה - עבירה וגם אי-עבירה. רק ההיסטוריה או הרגש האסתטי²⁷ בראו את המדות. כיוון שאדם עבר עבירה ושנה בה, נפלה ההיסטוריה וסר הרגש האסתטי, ולשכל אין כח לגזור כי עבירה זאת.

בנפול יד השכל ונפלה גם אמונת האדם בו. שאיפתו של האדם הנעלה, אל מה היא?... לחיי הוד, שירה ופיוט, לאצילות ורוממות. דוד - סמל הפיוט והשירה, משה - סמל השכל. לא איברי עלמא אלא לפיוט, שירה והוד, לדוד. הכרת רב את צורך היופי מגיד גם המאמר הזה: אמר רב: "ירד לישראל עם המן תכשיטי נשים" (יומא עה,א). ההשגחה המציאה באורח ניסי את כל הצרכים ההכרחיים. כמובן, ואם כן, גם צרכי היופי הכרחיים הם.

22. ירושלמי חגיגה א, ז; בבלי פסחים נב, ב; נזיר כג, ב ועוד.

23. בכ"ז: מכנים. תיקנתי מסברה.

24. סנהדרין צח, א.

25. ראה: סנהדרין יז, א. וחשוה: עירובין יג, ב.

26. מועד קטן כז, א. וחשוה: יומא פ, ב.

27. בכ"ז: ההיסטוריה (!) או הרגש האסתטי.

[ב]

אמר רב: אין מעשין אלא לפסולות (כתובות עז,א).

(א) תעודת האשה אחרת מתעודת האיש בעיני כל בני הדורות הראשונים ורוב בני התקופה האחרונה. לפנים, בימי קדם, הייתה האשה נרצעת לבעלה וכלי תשמישו כשור וחמור. האבות נתנו את בנותיהם לכל מבקשן במחיר כסף.

היה, אולי לא רחוק ונצט' האשה הנקראת, ועל לפנה
 בטק וצ' תיאור - פאליט של האשה והיא: "הוא
 וקרה אלף הבעת".

האשה רח, שצ' זה נבחר זמן המשאשן או תיאור
 פ' אל התיאורין ברטל אלף ש' אל בג' האשה יבוצ' אל
 קוללה נגד' הניצבים הם פ' טוים וקוים לפ' אל ואלו. לטול,
 ותקלה הדינו אל צדדים נוסיה נאלה.

(ב) האדם השלמם או לבן, נכ' נאשש פ' אל
 נטר קולר, נומק צמית ומטון לרמק - מנו חובד אל -
 טולח האשה פ' אל שצרה פ' אל הניצבים, פ' אל, השמחה
 תצדית האשה ש' היא' קטלה, אל פ' היא שחוצת
 מ' אל, תצדית היא לאלה "בתצדית האולף פ' אל.
 הנש פ' אל, תצדית קמית האשה "אל וקטלו אל דמאלה
 ומנו ל' אל, אל מ' אל - הוא קולר אלר וכפמק אלצמק:
 טולח האשה פ' אל "טולח, אל ק' טולח המשאשן
 נאלה פ' אל ופ' צדד; ש' צדד טולח פ' אלצמק. פ' אלצמק

צילום מתוך כתב היד המקורי

ואלה שיצאו מרשות אביהן - וימכרו עצמן לכל מבקשן. אחרים שדדו ויטמאו אותן, ותהיינה להם לנשים. החוק לא התנגד לכל אלה, ולא חשב זאת לעול, חטא ופשע. במצב זה מובן היטב תעודת האשה, והיא: "להיות נקבה". את ההשקפה הגסה הזאת על האשה ותעודתה נמצא גם בחוגי העברים; עיין מסכת נדרים, סוף פרק שני: "משל לאדם הקונה בשר בשוק..."²⁸; קנייני האשה נלמדים מקנייני קרקע; עבד כנעני כאשה מגזירה-שווה "לה" ועוד ועוד. אך אין כאן המקום לאנליזה כזו.

במידה שאדם התפתח וישתלם, קיבלה תעודת האשה תמונה ופנים אחרים. האדם עוד גם אז חשב,²⁹ כי האשה בת המדרגה השנייה, אבל לא כאמצעי למטרה השפלה בתמונתה הראשונה. נוספת עוד תעודה, והיא - גידול בנים. כמובן, המצב הזה, אם השיגה ידו לרכוש לו מחשבה חדשה ותשובה מספקת לשאלת האשה בימים ההם, עודנו לא רחוק ממצב האשה הקדום, ונוסף לכנהו בשם מצב תעודה הכפולית של האשה, והיא: "להיות נקבה ואם הבנים". לדעתי, רק במצב זה נברא עניין הנישואין ומנהגיו בארץ, כי אז התנאים דרשו "אם מיוחדת", אשה ידועה. רק אלה שני המצבים הם פשוטים וגלויים לכל איש ואיש. לסוף, מתקבלת בידינו אנדרלמוסיה נוראה.

(ב) האדם השתלם ויחכם, מכיר את משפט, כל היקום אשר בארץ, נותן זכות ורשיון לכולם - תנו תודה לו! שאלת האשה "כמעט" שעברה מן העולם. כלומר, השאלה: "תעודת האשה - מה היא?" בטלה, או כי היא מתורצת תיכף, לאמור, תעודתה היא "לחיות", כתעודת האיש גם הוא. המשפטים הקדומים ב"קנייני האשה" לא יקלטו לב בני האדם וכמו לא ימלאו, ואם ימלאו - הוא ברוח אחר ובפנים חדשים.

שאלת האשה בטלה, אבל "שאלת הנישואין" נוראה, קשה וכבדה; מייגעת מוחות גדולים, פוצצת לבבות אידיאליסטים רבים, ובכלל, מעסקת רבים. הנישואים אלו, למה הם באים? האישות הזאת למה היא? התשובות הראשונות לשאלת האשה תשמנה, כמובן, גם לשאלת הנישואין. אבל נתבונן נא אליהן ונראה טיבן.

אמנם, התשובה הראשונה היא הנכונה והאמיתית לשאלה זו, אבל איש לא יאבה להכיר צידקה; כולם, בפה מלא או חסר, יכחשו בה ויענו שיקרה בפניה. אות הוא כי כבר הכירה האנושיות כי לא נאה ולא יאה להשתמש באלה. ובאמת, די לאדם רק מעט אידיאליות, מעט אצילות, תרבות ורוממות, ויבעט במושגים כאלה ויחשבם לחטא.

התשובה השנייה, לגדל בנים. אבל האמת הדבר כי לאת ידרשו נישואים וקישורים לכל ימי החייתם? הראויים לזה הבאים בברית? הראויים הם

28. הכוונה לפיסקה: "כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה, משל לבשר הבא מבית הטבח רצה לאכלו במלח אוכלו צלי אורכלו מבושל אוכלו שלוק אוכלו" (נדרים כ,ב).

29. בכ"י: חושב.

לכבוד אורייתא ויסתען דקיסן יתלם מנסתת דקיסן.
היטוליק אלן למה דין קאלין? האלילות
היטוליק למה דין?

המטות והלכות האלו האם תשטנה, כמין
אם לילית היטוליק. אלם במסן נול אליהן וניהל טוקן.
אלין, היטוליק האלילות הא הניבנה והלילות לילית
זו, אלם לילית לא יתנה להכיר דנה, ילם כפה ילם
לילית: כילטו דה וידניטקרה בסמה. אלה האל, י
כמה הכירה האלילות כילם ילם וילם לילית
כילם ה. אלה, דין דין לילית "ילם" אילית, ילם
לילית, תרונה וילית אוכל קמולטן מילת אוכלטן
לילית.

המטות והלכות, לילית דין. אלם. כילית היטוליק
לילית יתילטו שלילטן וקילטן לילית וילי האלית?
הילית לילית היטוליק כילית? האלית היטוליק לילית
ילם לילית היטוליק לילית אילית? האלית

צילום מתוך כתב היד המקורי

לקבל על שכמם עבודת גידול איש חדש? הבאמת דרושים, חסרים אנשים?
(מלתוס באנגליה?)³⁰ למה לנו כל העבודה הזאת? למה לנו להכניס את

30. עיסוקו של תומס רוברט מלתוס (1776-1834) ככלכלן וכפילוסוף היה בשאלת האיזון
בין ריבוי האוכלוסין ובין סיפוק צרכי הקיום. בין שאר ההצעות שהציע הייתה צמצום
הילודה ותכנון חיי המשפחה.

עצמנו בייסורים נוראים וקשים, המבשרים לפעמים גם את המוות? - לא, התשובה הזאת איננה מספקת ל"כל" שאלת הנישואין.

(ג) יחד את שאלת הנישואין תישאר גם שאלת האשה. אמרתי, כי בטלה השאלה האחרונה, אבל רק להבדיל בין השאלה הראשונה, שאלת האשה, לבין השאלה השנייה, שאלת האשה. הראשונה - "תעודתה למה היא?" והאחרונה - "האשה מה היא?" כלומר, בראשונה תשאל: מה עליה לעשות? למה נבראה? ובאחרונה: במה נבדלת תכונתה, אורחה ודרכה ממתכונת אורח ודרך האישי?

(ד) האשה, אמר אני לדעת רבים, היא מלאך היופי, הפיוט, השירה וההוד. זאת תכונת האשה ופניה בימינו. הנישואין, אמר אני על דעתי הפרטית, הם שושביני ובאי-כוחו של הפיוט. הלאה, צריך להיות, ממנה כל מושג אחר, תמונה אחרת ואופי³¹ שונה. בפרק ה-א [לעיל] אמרתי: "כי מגמת האדם - פיוט, הוד והדר". המגמה הזאת תימלא ברובה על-ידי הנישואים.

(ה) את המובן הזה של הנישואים הבין גם רב. התורה אוסרת עריות לישראל. החכמים אומרים כי גם אין קידושים תופסים בהן.

נחקורה: למה לא יתפסו; אם בשביל שעבר על המצווה או בשביל שבעצם מאליהן אינן תופסין? תשובה: רבי עקיבא האומר, כי גם בחייבי לאוין לא תפסי קידושין, הוא רק בחייבי לאוין "דשאר". ואם הטעם הוא בשביל שעבר על המצווה, מאי שנא לאו דשאר משאר לאוין? - אלא ודאי, הטעם הוא בשביל שבעצם מאליהן אינן תופסין, ולאו שלא דשאר יש בו כח לתפוס.

מובן הדברים "הקידושין אינם תופסין" זה הוא: פיוטה של האשה והדרה, אבות האהבה, ימצאו רק בנשים רחוקות ולא בקרובות, ולכן, לא יאהב אהבה פיוטית קרוב את קרובתו ואין כאן נישואין; הקידושין לא תפסו (סבת החזיון הזה, מדוע תשרה³² האהבה רק ברחוקים ולא בקרובים, מבואר לי, ולזה מתכוון מאמר מיוחד בשם "אבות היופי").³³

מושג היופי בנישואין, שלדברינו הוא "יסודו ואביו של איסור העריות", הבין גם ר' חייא ואמר: לא נבראה אשה אלא לנוי, לתכשיטין ולבנים.³⁴ הדברים האלה חדשים הם בתלמוד. שם במשנה ייפלג על ר' חייא ויאמר, על האשה לטחון, לאפות ולעשות כל מאלכה ועוד.³⁵

רב, בן אחיו ותלמידו של ר' חייא, הרחיב את מושג הנישואין הזה, הגדילו,

31. בכ"י: וחרקטר.

32. בכ"י: תשר.

33. עד כה לא מצאתי מאמר שכזה בכתבי הרב הנזיר.

34. ראה: כתובות נט, ב; תענית לא, א.

35. משנה כתובות ה, ה: "אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה: טוחנת, ואופה, ומכבסת, מבשלת וכו'".

שכללו וברא לו פנים ידועים וניכרים. מאמרו הראשי, המביע שיטתו העמוקה בנישואין, הוא המאמר שרשמנו [למעלה: אין מעשין אלא לפסולות. לא גידול בנים ולא דברים אחרים הם תעודות הנישואין, כי אם הפיוט והאהבה, ולא לה מעשים.

(ו) רב הוא הראשון בתלמוד האומר: "אסור לאדם שיקדש אשה עד שיראנה, שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו, ורחמנא אמר: ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח; קידושין מא, א). כלומר, אהבת הנישואים צריכה להיות קיצונית ומוחלטית, "כמוך"!

רב הוא הראשון בתלמוד האומר: "אסור לאדם שיקדש את בתו הקטנה עד שתגדל ותאמר בפלוגי אני רוצה" (שם). כלומר, קריאת תגר על מנהגי בני דורו והשקפותיהם על הנישואים.

רב הוא הראשון המנגיד מאן דקדיש בביאה (שם יב, ב ועוד). כלומר, [ה]לקה את האיש הנותן גלוי רוח מוזר זה לנישואים.

רב, בהיפטר מר' חייא, יאמר לו: "רחמנא ליצלן ממדי דקשה ממותא!" נפק דק ואשכח: ומוצא אני מר ממות את האשה" (קהלת ז, כו; יבמות סג, א). רב מוסיף להחזיק בזה כי "אין אדם דר עם נחש בכפיפה" (כתובות עז, א). כלומר, אם תעודת הנישואים היא החיים, הטוב שבחיים, הרי אם לא מצא את הנישואים הטובים, מצא את המות; חדים דבריו ובוטים (הוא דיבר ברוח נסיונו, כמובא במסכת קידושין, רשעת אשתו ורעת ליבה).

(ז) לסוף אני אומר, כי אין כופה את ההר על התלמוד לאמור, כי הוא מחזיק בשיטתי בנישואין, האומרת כי "רק" ההוד והיופי תעודת הנישואין. אנוכי אומר רק כי גם התירה אלו, וכן ר' חייא ורב הבינו "גם" מושג היופי לנישואין, ובה לא אבה להסתפק.

אפילו - עוד דברים אחדים המצריים דעת רב לנישואים

אמר רב: "ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ומכרזת: בת פלוני לפלוני!" (סנהדרין כב, א).³⁶ כלומר, האהבה תולדת שווי המזג, התכונה והלב שבנישואין. שמואל פליג על רב ואומר, כי בכל יום ויום בת קול יוצאת ומכרזת [בת פלוני לפלוני] (מועד קטן יח, ב), כלומר, תנאים וסיבות חיצוניות ואינן טבעיות. בזיווג שני "קשה לזווגם כקריעת ים סוף" (עיין ריש סוטה), כי בזיווג שני לא תשר[ה] האהבה הפיוטית, כמאמרם ז"ל: "אין אדם מוצא קורת רוח אלא באשתו ראשונה" (סנהדרין כב, א). בסורה אמרי: "בעל כאשתו". בפומבדיתא - "אשה כבעלה". כלומר, רב יודע איש הנמסר לאשתו, באהבתו אותה, מה שאין כן שמואל.

אמר ר' שמואל בר אונה משמיה דרב: "אשה גולם היא, ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, שנאמר: כי בועליך עושיך" (ישעיה נד, ה; ידע

36. ראה גם סוטה ב, א; נדה ל, א.

אמר, אכן תשובה ממשלתית היא האיסור, האיסור לפקודות, והכוונה אל
יש לא לתת מעמדתם האיסור, יש לא לתת העמות, אכן ציפוי צדקה
וקפולטיק. (הוא צדק שהוא כסולא, כפינו דים קיבולא פיה רביה

לשנה ורביה אחרת)

ב) למה לא אומר, אם אין לא כופה את רביה על התלמיד
למה, זה מה שצריך קטלתי קנשולא, האלוהים "יהי רצון"
היהודי והיפוי תשובה הנשמת" אכן לא ידעו רב, רב צען
התורה אלו, אכן ר' אייזיק טרנר דפיקו "קין" אולם רביה
נשמתו, יקרה לא אבהל היסודות.

אשר ילכו

אשר ילכו, אכן ציפוי צדקה, אכן ציפוי צדקה, אכן ציפוי צדקה.
אשר ילכו, אכן ציפוי צדקה, אכן ציפוי צדקה, אכן ציפוי צדקה.
אשר ילכו, אכן ציפוי צדקה, אכן ציפוי צדקה, אכן ציפוי צדקה.
אשר ילכו, אכן ציפוי צדקה, אכן ציפוי צדקה, אכן ציפוי צדקה.

צילום מתוך כתב היד המקורי
סנהדרין כב, ב). רב מבי ארמלתא שתי, אמר: "סרכא דגברא נקיטה" (עבודה
זרה ל, א). כלומר, האשה איננה שלמה ואיננה עושה הכל על דעת עצמה,
מאמנת ביתרון שכל בעלה ועושה כמנהגו.
כל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות.³⁷ באור רבים למאמר

37. משנה סוטה ג, ד.

ט"ק יא: רב יוסף, תנאים וסבות אצוניות ואין ספקיות.
 רצונך שיש קשר לציוצק בקריאת יוסף" שכן יש סוליה: -
 רצונך שיש לאל תישר הליכה רחוקה פטאטיק "ואת אבן
 שיש נכת יום אלל דאטגו רחשו" דסנהדרין כ"ב.
 דסופר אש"י: "רצף באלת" דסופר דת: - אלה כמלך
 (סנהדרין כ"ב)
 פלוני דה דרז אש פוטסר לישא, דאפיקת אלה. סט"כ טע"ל.

אש"י ד טע"ל דר אלה סט"כ דר: "אלה צלף היל, אלה
 כורח"ת כיה אלל לשי שדלמה ל"י, טע"כ: "יש פולק אש"י
 (סנהדרין כ"ב)
 דר שבי ארסחת שתי, אש"י: "סכ"ל דקדוח פול"ה"י
 (ד"צ"ל)
 יוס"י, האש אונה שתי איונה דורה הלל אל דת דע"ה,
 טע"כ: כיהון שלל באלם ואושה כ"ס בקו.

כל המלכה את ביתו תורה כאלל סלס"ה תל"ה
 סל"ה רחוק לטע"ה זה, פול"ה יאן לל"ה כל חכמה, ס"כ.
 וח"ה ל"ה, אופ"ן ולי-צ' ד"ן. ל"ה, היט"פ הי"ה

צילום מתוך כתב היד המקורי

זה, האומר כי אין ללמד כל חכמה, מדע ותורה לבנות, אי-נכון ואי-צדיק. לדעת, המאמר הזה, מראה על זה כי אין לאשה ללמוד תורת ישראל, ולא יותר. תורת ישראל, הודות לתנאים מאוחרים, מועלת לסגל לתלמידיה פרישות, הסתפקות וחיים קדושים, להפר את חיי היופי והעוץ. לדעת התלמוד, רק על האיש לחיות חיים כאלה. ואסור - לאשה. כל המלמד לבתו תורת ישראל כאילו מלמדה תיפלות; אשה ופרישות, אשה וקדושה,

אשה ובטול העולם - תיפלות.³⁸
האשה היא באת-כח החיים והיופי.

אמר רב: "לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו, שמתוך שדמעותיה מצויין אונאותיה קרובין" (בבא מציעא נט, א). כלומר, את האשה מצערים יען כי חלשה היא, ולכן דמעותיה מצויין. ואתה הזהר מצערה, הזהר באונאתה (למרות פירוש רש"י).³⁹

[2] מתוך מסכת על "הקניינים"

(א) בחברה יש משפטים וזכויות על נכסים. מה הזכויות האלה? - נעבירם תחת שבט הביקורת ונמצא גדרם ותכונתם, ונתחקה על שורשם.

יוכל היות כי -

א. אין סברא וטעם למשפטי וזכויות הנכסים, כי אם כל איש חוטף ומחזיק בדבר ומניח חותמו עליו, ולא יתן לאחר לקחת ממנו או אך להשתמש בו. ככיוון שכולם חוטפים, נעשה האופן הזה לחוק ומשפט.
ב. אם נפש איש ורוחו תשפכנה על דבר, דעתו תיסמך ותיסעד עליו, והדבר יעשה לחלק מ"עצמותו המתפשטת" והאיש יחשבו לרכושו, הרי הוא שלו וקניינו.

שני האופנים לא יתנו פתרון לשאלת "מדוע", כלומר, למה יהיה לו ולא יהנה ממנה אחר? רק יגדרו את מושגי הזכויות והקניינים כמו שהם בחברה. האופן הראשון פשוט ובריא, והשני - פילוסופי ושירי ויסודו רעוע. באופן או בשיטה הראשונה מחזיקים כל הראשונים בכלל, ובשיטה השנייה, נאמר כי חדשה היא, ונכנה בשם "שיטת הקניינים הפיוטיים". מחזיקיה: הגאונים בעל עונג יום טוב, ריינוס והרב ר' שמשון רפאל הירש בספרו חורב.⁴⁰

(ז) קנייני אשה. מה המלה "נקנית"? מה פירושה? - לפי השיטה האחת, הוא בעלות ואזנות עליה, האשה משועבדת ונכנסת תחת יד הבעל והשלטון בקניינים, כמו השור והחמור וכו' וכו'. אבל אין עלינו לתת מושג גס וטמא כזה לנישואים וקניינים. כפי השיטה השנייה, קנייני האשה הם אמצעים להתקשרות נפשיהם זה בזה, כמו בשאר קניינים, וכל הקניינים טהורים ועדינים מאוד.

לחלק ולאמר, כי בקידושין קניינים פיוטיים ובשאר מקומות - פשוטים לא נוכל, כי קנייני קידושין נלמדים בגזירה-שווה, קיחה קיחה משדה עפרון, ואם הטעמים שונים נוכל לפרוך. יש הבדל בין גזירה-שווה מופנה ללא

38. גישה זו מקורה בכתבי המהר"ל מפראג. ראה: ב"צ רוינפלד, "המהר"ל: פרק בתורת הנפש של האיש והאשה", האשה וחינוכה (לעיל, הערה 11), עמ' 117-123.

39. ד"ה אונאה קרובה: "לבא פורענות אונאתה ממהר לבא".

40. שיטות אלו נידונות בפרקים הבאים בכתב-היד. וראה: רש"ר הירש, חורב (בתרגום מ"ש אהרונזון), חמו"ד, עמ' 216-217.

מופנה. במופנה אנחנו דנים דין יבש מלה ממלה, ולכן איננה נפרכת. באינה מופנה אנחנו דנים עניין מעניין, ואם לא דמיא נפרוך; קיחה קיחה גזירה-שווה שאינה מופנה היא, ואם לא דמיא נפרוך.

(ח) ה"משנה למלך", פרק י' מהלכות נשים יחקור, אם חופה הקודמת לקידושין מהני או לא? ומביא שלרמב"ן וריטב"א מהני, ולר"א ומשאת בנימין לא מהני.

גם אם קנייני הקידושין, ככל הקניינים, פשוטים, הנישואין - התקשרות האיש ואשתו, שנברא בחופה, חופה לא תתן כל זכות על האשה, שגם למותר הוא, כי כבר השיגה בכסף או חזקה, כי אם תברא ההתקשרות, "תיחד" לבביהם.

אם נחזיק בשיטת הקניינים הפיזיים, הקניינים יבראו התחלת ההתקשרות והחופה תגמרה. אם בשיטה הראשונה, הקניינים יתנו זכות, והחופה - התקשרות. אם הקידושין מתחלת לעשות והחופה גומרת את ההתקשרות, ייאמר, כי רק כסדרן יפעלו, כלומר, החופה תוכל רק לגמור, ולא להתחיל, וחופה הקודמת לנישואין לא מהני. ואם החופה לבדה בוראת את ההתקשרות, גם חופה הקודמת לנישואין מהני, כי מה לי קודם מה לי אחר?! (הריטב"א אזיל לשיטתו, המבוארת למעלה).

רב אמר: יש חופה לפסולות; ושמואל אמר: אין חופה (יבמות נז, ב).

מובן הדברים "אין חופה לפסולות" - אי אפשר להיות התקשרות בפסולות. אם הקידושין בוראים התקשרות, יש גם חופה לפסולות, כמו שיש להן קידושין, כי מה לי קידושין ומה לי חופה?! מאי שנא?! ורק אם הקידושין לא יבראו כל התקשרות, רק יתנו זכות, ייאמר, אין חופה לפסולות. רב סובר בשיטת הקניינים הפיזיים, וכמו שתפסו קידושין מועלת גם החופה (לשיטתו, במאמר "רב"). ושמואל - חולק.

אך אי אפשר לבאר כן פלוגתתם. בקידושין פליגי אמוראי, אם חופה לבדה קונה או לא. הפלוגתא בנוייה, לא לבד על בספק אם יש כוח לחופה לבדה לפעול קידושין, כי אם גם על ספק כללי אחר, והוא: אם קנייני קידושין לאו פיזיים הם, רק פעולות להוליד זכויות ורשות על האשה, לא שייך כאן קניין חופה, כי לחופה אין מושג זכות ורשות, והבן. ועתה נפל באורנו. כיוון ששמואל סובר חופה לבדה קונה, עיין יבמות רש"י ותוספות, ואם כן מודה הוא בשיטת הקניינים הפיזיים, ואמאי לא תועיל חופה כמו קידושין? מאי שנא? (ועלינו ללמוד כפירושה שם, בתוספות).

[3] פיסקה על השוני בין האיש והאשה

האשה

אנטומיית האשה ותכונתה, השונות מאנטומיית ותכונת האיש, מראות לחכמים רבים, כי אי אפשר להיות שווי גמור בין האיש לאשה. אבל

הארגומנטציה הזאת אי-נכונה; נסתרה בחוקי הביולוגיה, הסוציולוגיה והירושה הטבעית.

מדוע שונה אנטומיית האשה מאנטומיית האיש? הביולוגיה תעננו, כי הובילה חיים אחרים מאשר הוביל האיש: כל אורגן בעבדו עבודתו יתמשך ויתחזק; האיש לחם מלחמות, צד ציד ולא ישב במקום אחד בבית, ולכן מוסקוליו רחבים וחזקים. האיש, בבקשו אמצעים ותחבולות לחיים, עבד גם עבודה מוחית, ולכן מוחו רחב וגדול; להיפך - האשה.

מדוע שונה תכונת האשה מתכונת האיש? הסוציולוגיה, המכרת פקטורים חיצוניים, תעננו, כי הובילה חיים אחרים מחיי האיש: הבטלה תפנק את האדם, ותתן גם חופש לרוחו להתעדן על מחשבות נעימות; זאת אבי אידיאליות האשה ועדינותי. [ו]להיפך האיש.

היסטוריה⁴¹ ארוכה של הבדלי חיי האשה מן האיש חתמה את טבעתה על אנטומיות ותכונות שניהם; גם בהשוות חייהם עתה, ההבדל יישאר. אבל היסטוריה ארוכה חדשה, שתשווה חיי האשה לחיי האיש, תבטל את ההבדל הראשון, ותסיר את טבעת ההיסטוריה הראשונה.

41. במקור: היסטוריה.